

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора кафедри практичної психології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Гуляс Інеси Антонівни на дисертацію Лазарука Андрія Франковича «Аксіопсихологічні детермінанти вчинку самовизначення майбутніх психологів», поданої до захисту в разову спеціалізовану вчену раду ДФ 58.082.091 Західноукраїнського національного університету на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність теми дисертації. В сучасних соціокультурних реаліях проблема самовизначення особистості посідає одне з центральних місць у психологічному дискурсі, оскільки визначає здатність людини до усвідомленого життєвого вибору, моральної відповідальності та побудови власної життєвої й професійної траєкторії. Вказану проблему актуалізують загострення соціальної невизначеності, множинність ціннісних орієнтирів, розмитість нормативних зразків професійного успіху, що в постнекласичній науковій раціональності вказує на потребу наукового осмислення самовизначення як внутрішньо вмотивованого, ціннісно зумовленого, вчинкового акту.

Особливої значущості ця проблематика набуває у контексті професійного становлення майбутніх психологів, адже фах передбачає не лише оволодіння спеціальними знаннями й методами, а й особистісну зрілість, сформовану ціннісну позицію, здатність до рефлексії, моральної оцінки та відповідального вчинення. У зв'язку з цим самовизначення майбутнього психолога постає не як формальний вибір спеціальності, а як глибинний самісний процес і водночас вчинок-подія.

У цьому руслі особливої наукової ваги набуває аксіопсихологічний підхід, який розкриває особистісно-ціннісні підвалини та вчинковий характер самовизначення. Дисертаційне дослідження А. Ф. Лазарука є своєчасним і соціально значущим, оскільки пропонує цілісне осмислення проблеми самовизначення у межах аксіопсихології та психології вчинку, долаючи її редуccionістські трактування.

Актуальність роботи визначається сучасними трансформаціями вищої освіти, підвищенням вимог до професійної підготовки психологів і необхідністю формування у студентської молоді здатності до усвідомленого, ціннісно зумовленого професійного вибору. Отже, обрана тема є актуальною, теоретично та практично значущою і відповідає сучасним запитам психологічної науки і практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи відзначаються високим ступенем наукової обґрунтованості, внутрішньої логічної узгодженості та методологічної виваженості. Автор демонструє глибоке володіння сучасним теоретико-методологічним апаратом психології, коректно характеризує культурно-історичний, аксіопсихологічний, гуманістично-екзистенційний, циклічно-вчинковий підходи, інтегруючи їх у межах єдиної концептуальної логіки трактування самовизначення людини у психології.

Теоретичні узагальнення ґрунтуються на широкому колі вітчизняних і зарубіжних джерел, що забезпечує системність і концептуальну насиченість аналізу. Емпіричну частину дослідження побудовано з дотриманням усіх вимог до психологічної діагностики: використано валідні та надійні методики, запропоновано адекватний обсяг вибірки, поєднано кількісні та якісні методи психологічного аналізу здобутих даних, що забезпечує достовірність і репрезентативність отриманих результатів дослідження.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки є логічно виправданими, безпосередньо впливають із поставлених завдань і результатів дослідження та не містять внутрішніх суперечностей. Практичні рекомендації, сформульовані автором, мають чітке наукове підґрунтя, не є декларативними та спрямовані на реальну оптимізацію процесу професійного самовизначення майбутніх психологів під час їх освітньо-професійної підготовки.

Новизна дослідження та одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційної роботи А. Ф. Лазарука полягає у методологічно обґрунтованому цілісному осмисленні професійного самовизначення майбутніх психологів у

межах аксіопсихології та психології вчинку. Автором запропоновано новий підхід до трактування самовизначення як динамічного, багатофакторного, ціннісно-смыслово зумовленого процесу усвідомленого життєвого вибору, а також окреслено його базові ознаки: суб'єкту активність, ціннісно-смыслову компетентність, здатність до творчості й самоперетворення, свідоме цілепокладання, часову перспективу, усвідомлення сенсу життя та відповідальної причетності до світу.

Уперше вітчизняний психологічний дискурс отримав цілісну концептуалізацію вчинку самовизначення майбутніх психологів, зокрема обґрунтовано його сутність та аксіопсихологічні детермінанти. Вчинок розглянуто як осереддя самосвідомості, показник ціннісно-смыислової організованості та структурне утворення, що реалізується через ситуаційний, мотиваційний, дійовий і післядійовий компоненти, та як тривалий процес життєздійснення, орієнтований на принципи, цінності й сенси професійної діяльності.

Визначено аксіопсихологічні передумови та етапи становлення вчинку самовизначення у майбутніх психологів і показано їх зв'язок з аксіосферою. Систематизовано та ієрархізовано детермінанти й окреслено їх функціональну роль у процесі самовизначення. Удосконалено форми, методи та прийоми актуалізації цих детермінант у навчанні майбутніх фахівців.

Новизна дослідження полягає у розробці структурно-динамічної моделі вчинку самовизначення, що окреслює його основні компоненти (с. 134-137). Моделювання аксіопсихологічних детермінант сприяло виявленню структурно-функціонального наповнення вчинку та посилило розуміння етапності формування особистісно-професійної самоідентифікації майбутніх психологів. Модель інтегрує прагматичні, соціальні, індивідуальні та духовні цінності, забезпечуючи її модульність, адаптивність і практичну релевантність у професійному становленні здобувачів.

Методологічна новизна роботи полягає у поєднанні аксіопсихологічного та вчинкового підходів із сучасними методами емпіричного аналізу, що дозволило здійснити багатовимірне дослідження самовизначення як цілісного

психологічного феномену. Така інтеграція підходів забезпечила подолання редукціонізму у трактуванні самовизначення та відкрила нові перспективи для його дослідження в контексті професійної підготовки психологів.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для психодіагностики вчинку самовизначення майбутніх психологів та його ціннісно-сміслових детермінант, розробки програм оптимізації цього вчинку, а також у індивідуальному та груповому психологічному консультуванні студентів. Одержані дані розширюють теоретичні уявлення про природу самовизначення, збагачують аксіопсихологічний і циклічно-вчинковий напрями психології та створюють підґрунтя для подальших досліджень професійного самовизначення особистості.

Зміст дисертації та відповідність встановленим вимогам. У першому розділі дисертації проведено теоретико-методологічний аналіз проблеми самовизначення особистості, розкрито еволюцію наукових уявлень та основні підходи до його психологічної природи. Особливу увагу приділено аксіопсихологічному (с. 36-38) та циклічно-вчинковому (с. 43-46) підходам, що забезпечують цілісне осмислення вчинку самовизначення як внутрішньо вмотивованого й ціннісно детермінованого акту-події.

Другий розділ – присвячено теоретичній концептуалізації аксіопсихологічних детермінант вчинку самовизначення майбутніх психологів. Розкрито ключові поняття, обґрунтовано авторську модель вчинку (с. 134-137), визначено його структурні компоненти та психологічні механізми. Значну увагу приділено організації емпіричного дослідження, опису вибірки, а також обґрунтуванню використаних психодіагностичних і статистичних методів.

У третьому розділі – наведено результати емпіричного дослідження аксіопсихологічних детермінант вчинку самовизначення майбутніх психологів. Проведено кількісний і якісний аналіз, виявлено закономірності та рівні сформованості компонентів вчинку, розкрито вплив ціннісно-сміслових детермінант на професійне самовизначення. Розділ завершено практичними рекомендаціями (с. 193-209), що підкреслюють прикладну значущість роботи.

Зміст дисертації повністю відповідає вимогам до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія. Робота характеризується достатнім обсягом, високою науковою аргументованістю, коректним використанням категорійно-поняттєвого апарату, системністю та логічною послідовністю. Матеріал структурований, теоретично обґрунтований і емпірично цінний, що свідчить про здатність здобувача самостійно здійснювати повноцінне науково-психологічне дослідження.

Дисертаційна робота Андрія Франковича Лазарука виконана самостійно з дотриманням принципів академічної доброчесності, з коректним використанням наукових ідей і даних інших дослідників. Перевірка в «StrikePlagiarism» підтвердила відсутність плагіату, тому робота відповідає етичним і правовим нормам і може бути рекомендована до публічного захисту.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у освітньо-професійній підготовці та психологічному супроводі майбутніх психологів. Запропонована і емпірично підтверджена модель вчинку самовизначення може застосовуватися для діагностики здатності студентів до професійного самовизначення, особливостей їх ціннісно-сміслової та спонукально-мотиваційної сфер, а також суб'єктної позиції у процесі професійного становлення.

Запропоновані в дисертації засоби аналізу аксіопсихологічних детермінант вчинку самовизначення можуть використовуватися як психодіагностичний, консультативний і рефлексивний інструментарій для розвитку усвідомленого професійного вибору, формування відповідального ставлення до фахової діяльності та попередження формального чи зовнішньо зумовленого самовизначення й професійної дезорієнтації.

Матеріали дисертації мають виразну навчально-методичну цінність і можуть бути використані у викладанні дисциплін психологічного профілю в закладах вищої освіти, зокрема курсів «Аксіопсихологія», «Психологія особистості», «Вікова психологія», «Диференційна психологія», «Психологічна служба в закладах освіти», «Теорія та історія психології», «Психологічна

діагностика» та ін., а також у процесі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації практичних психологів. Окремі положення та результати дослідження можуть бути інтегровані у програми розвитку професійної ідентичності й особистісної зрілості майбутніх фахівців психологічного профілю.

Практична апробація результатів дослідження у п'яти закладах вищої освіти, підтверджена відповідними довідками, свідчить про їх прикладну значущість, ефективність та наукову обґрунтованість і можливість широкого застосування в освітній і консультативній практиці.

Повнота викладення результатів у наукових публікаціях. Основні наукові положення, узагальнення, методологічні підходи та результати емпіричного дослідження, представлені у дисертації, послідовно й системно відображені у публікаціях здобувача, що забезпечує їх апробацію, наукову верифікацію та відповідає вимогам МОН України до робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Матеріали дисертаційного дослідження апробовано у семи наукових статтях та двадцяти двох тезах доповідей на всеукраїнських і міжнародних конференціях, що свідчить про системну роботу здобувача та багатоаспектну перевірку результатів. У публікаціях послідовно висвітлено ключові положення дослідження, зокрема концептуальні засади аналізу вчинку самовизначення, авторську модель його структурно-змістових характеристик, методологічні принципи та програму емпіричного вивчення аксіопсихологічних детермінант, логічно узгоджених зі структурою дисертації.

Наукові публікації відзначаються коректним використанням категорійно-поняттєвого апарату, чіткою аргументацією, логічною послідовністю та дотриманням академічної доброчесності. Вони засвідчують здатність здобувача до наукової рефлексії, теоретичного узагальнення та самостійного осмислення складних психологічних феноменів, підтверджують наукову зрілість, системність дослідницької діяльності та відповідність вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Зауваження та дискусійні питання. Незважаючи на високу наукову цінність і теоретичну ґрунтовність дисертації, доцільно окремо відзначити низку зауважень і дискусійних питань як орієнтири для подальших досліджень:

1. У теоретичному розділі дисертації методологічно продуктивним виглядало б ширше зіставлення авторського трактування вчинку самовизначення з іншими сучасними концепціями професійного й особистісного самовизначення (зокрема, психосоціальною, кар'єрною, рольовою, суб'єктно-діяльнісною), що могло б додатково окреслити межі застосування запропонованої концептуальної моделі та підкреслити її евристичний потенціал у ширшому контексті.

2. В емпіричному розділі доцільним було б ширше представити приклади якісного аналізу індивідуальних випадків вчинку самовизначення майбутніх психологів, що посилює б наочність і глибину інтерпретації результатів.

3. Практичні рекомендації дисертації могли б бути доповнені блоком щодо застосування аксіопсихологічного підходу для профілактики професійної дезорієнтації, формального самовизначення та емоційного виснаження майбутніх психологів, що розширило б прикладний потенціал результатів.

Зазначені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер, не знижують позитивної оцінки дисертації та підтверджують її наукову значущість, концептуальну насиченість і перспективність для подальшого розвитку проблематики.

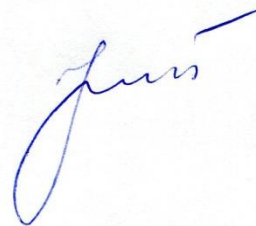
Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН.

Кваліфікаційна наукова праця Лазарука Андрія Франковича «Аксіопсихологічні детермінанти вчинку самовизначення майбутніх психологів» є цілісним і завершеним дослідженням високого рівня наукової глибини, концептуальної насиченості та методологічної зрілості. Автор сформулював оригінальні теоретичні узагальнення щодо природи та структури вчинку самовизначення, розкрив його аксіопсихологічні детермінанти та обґрунтував концептуальну модель, що інтегрує підходи до трактування самовизначення й циклічно-вчинковий підхід професора А. В. Фурмана.

За змістом, науковим рівнем, теоретичною та практичною значущістю, новизною отриманих результатів, системністю викладу та якістю їх публічного представлення, дисертація Лазарука Андрія Франковича повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. № 502 та 03.05.2024 р. № 507), а її автор – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,
професор, професор кафедри
практичної психології Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича

Інеса ГУЛЯС

